

ŞEMSETTİN GÜNALTAY HÜKÜMETİ'NİN KURULMA SÜRECİ

ESTABLISHMENT PROCESS OF ŞEMSETTİN GÜNALTAY GOVERNMENT

Onur ERBATU

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kırıkkale/Türkiye

ORCID: 0000-0001-7809-7373

ÖZET

Bu makalede, Türk siyasi hayatının önemli dönüm noktalarından olan, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin kuruluşu ele alınmıştır. Makalede ele alınan dönem özellikle 1949 – 1950 yılları arasında yoğunluk kazanmıştır. Tek parti iktidarının sona ermesinde ve yeni bir döneme geçiş olarak görülen Demokrat Parti iktidarının başlamasında, bir geçiş süreci mahiyetindeki Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin kuruluşu politik tarihimiz için farklı bir öneme haizdir. Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin kurulmasının en önemli sebeplerinden sayılabilecek Demokrat Parti'nin kuruluşu ve bu partinin kuruluşundan önceki çok partili hayata geçiş çalışmalarına da bu makalede değinilmiştir. 1949 yılında, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin ortaya çıkması dönemin şartları ile ilgili bir durum sayılabilir. Devrin siyasi konjonktürünü iyi anlayıp, yerinde yorumlar yapılabilmesi için, o dönemdeki süreç içerisinde olaylar ele alınıp aktarılmıştır. Demokrat Parti'nin kuruluşu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi bir hamle ile erken seçimlere giderek 1946 Seçimlerinin yapılmasını sağlaması, sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin Şemsettin Günaltay Hükümeti'ni kurma hamlesi, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin programı, Demokrat Parti'nin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin içerisinde yer alan diğer muhalif grupların, yeni kurulan Günaltay Hükümeti hakkındaki görüşleri bu çalışmada analiz edilip, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokrasi sürecinde yaşananlar ele alınmıştır. Bu çalışma hazırlarken literatür taraması yönteminden faydalanıldı. Özellikle çalışılan konu hakkında mühim bir yere sahip olan Meclis konuşmaları, T.B.M.M. Tutanak Dergisi'nden yararlanılarak incelenip analiz edildi. Ayrıca, incelenen dönem ile ilgili yazılmış olan çeşitli kitap, ansiklopedi ve makaleler araştırılıp, verdikleri bilgiler, T.B.M.M. Tutanaklarıyla birleştirildi. Elde edilen bulgulara, tarihsel sürece uygun olarak makale içerisinde yer verildi. Sonuç olarak ulaşılan bulgular neticesinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Demokrat Parti'ye karşı siyasi bir hamle düşüncesiyle, Şemsettin Günaltay Hükümeti'ni kurduğu ve geniş halk kitleleri arasındaki popülaritesini arttırmaya çalıştığı söylenebilir. Ancak 1950 yılında yapılan seçimlerde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümeti olan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin, iktidarı Demokrat Parti'ye bırakmak zorunda kaldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şemsettin Günaltay, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti

ABSTRACT

The establishment of the Şemsettin Günaltay Government, which is one of the most important turning points of Turkish political life, is discussed. The period discussed in the article has gained intensity especially between the ages of 1949 - 1950. The establishment of the Şemsettin Günaltay Government, which is a transition process, has a different importance for our political history in the end of the single-party rule and the beginning of the Demokrat Party government, which is seen as a transition to a new era. The establishment of the Demokrat Party, which can be considered as one of the most important reasons for the establishment of the Şemsettin Günaltay Government, and the transition to multi-party life before the establishment of this party are also mentioned in this article. The emergence of Şemsettin Günaltay Government in 1949 can be regarded as a situation related to the conditions of the period. In order to understand the political conjuncture of the period and to make appropriate interpretations, the events of that period were handled and conveyed. In this study; establishment of the Demokrat Party, Cumhuriyet Halk Party's political move to hold early elections and to hold the 1946 Elections, after the movemet of the Cumhuriyet Halk Party to establish the Government of Şemsettin Günaltay, Şemsettin Günaltay Government's program, the views of the Demokrat Party and other opposition groups in the Turkish Grand National Assembly on the newly established government of Günaltay are analyzed and the experiences in the democracy process of the Republic of Turkey discussed. While preparing this study, literature review method was used. The speeches of the Assembly, which have an important place especially on the subject being studied, were examined and analyzed using T.B.M.M. Tutanak Magazine. It was examined and analyzed using the Journal of reports. In addition, various books, encyclopedias, and articles were written about the period examined were searched and the information they provided was combined with records of T.B.M.M. The obtained findings were included in the article in accordance with the historical process. As a result of the findings reached, it can be said that Cumhuriyet Halk Party founded the Şemsettin Günaltay Government with the idea of a political move against the Demokrat Party and is trying to increase its popularity among the masses of people. However, in the elections held in 1950, it was seen that the government of the Cumhuriyet Halk Party, Şemsettin Günaltay had to leave the power to the Demokrat Party.

Keywords: Şemsettin Günaltay, Cumhuriyet Halk Party, Demokrat Party

1. GİRİŞ

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1923 yılından 1950 yılına kadar devam eden kesintisiz iktidarının son hükümeti, Şemsettin Günaltay Hükümeti'dir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarını devam ettirmek için atmış olduğu adımlardan birisi de Şemsettin Günaltay Hükümeti'ni kurmak olmuştur. Bu hükümet ile Cumhuriyet Halk Partisi, halkın genel isteklerine cevap verebilmeyi ve yeni kurulmuş olan, ancak geniş halk kitlelerine kısa zamanda ulaşan Demokrat Parti'ye karşı bir hamle gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin uzun zamandır devam ettirdiği politikalar ile Şemsettin Günaltay'ın kişiliği arasında farklar olduğu düşüncesi parti içinde muhalif grup tarafından dile getirilmekteydi. Aslında, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Şemsettin Günaltay hamlesi bir açılım olarak algılanmalıdır. Çünkü, Demokrat Parti kuruluşundan itibaren kendisini halkın sesi olarak göstermiş ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin uzun yıllar devam eden siyasi eğilimine karşı bir başkaldırı olarak sunmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin ülkeyi iyi idare edemediğini, ekonomik sorunların önemli boyutlara ulaştığını, baskıncı bir idare kurduğunu belirten Demokrat Parti, bu söylemlerini dini konular ile de harmanlayarak geniş halk kitlelerine yani seçmenlere ulaşabilmiştir. Demokrat Parti'nin etkin bir şekilde Türk siyasi hayatına dahil olması Cumhuriyet Halk Partisi'ni tedirgin etmiştir. Bu duruma karşı çare arayan iktidar partisi, iktidarını devam ettirebilmek için Şemsettin Günaltay Hükümeti'ni kurarak karşı hamlesini yapmıştır.

Tarihi sürece bakıldığında, bu hamlenin de istenilen sonucu vermediği görülecektir. 1946 yılında yapılan seçimlerin ardından "şaibeli" yorumları (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 1, 8. Birleşim, s. 93.) yapılsa da ortaya çıkan en mühim sonuç, Demokrat Parti'nin, iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi tarafından önemli bir rakip olarak görülmesiydi. 1950 yılında yapılan seçimlere Şemsettin Günaltay Hükümeti ile giren iktidar partisi, siyasi bir yenilgiyle karşılaşmak zorunda kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, kesintisiz bir şekilde 27 yıldır iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarı, 1950 seçimleri ile sona erdiğinde bu kesintisiz iktidar yıllarının son hükümetinin Şemsettin Günaltay Hükümeti olduğu görülmektedir. Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin kurulma sürecini, gerektiği gibi analiz edebilmek için günün siyasi konjonktürünü iyi anlamak, şartları doğru okumak gerekir. Bu sebepten dolayı bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili hayata geçiş denemeleri ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden Şemsettin Günaltay Hükümeti hamlesinin gelmesine neden olan Demokrat Parti'nin kuruluşundan bahsedilecektir.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE ÇOK PARTİLİ HAYAT ÇALIŞMALARI

İstiklal Harbi başarıya ulaşmış ulusal bağımsızlık sağlandıktan sonra, sıra ulusal egemenlik için adımların atılmasına gelmişti. Türk ulusal kurtuluş savaşı, emperyalist Avrupa Devletlerine karşıydı ancak çağdaş Avrupa değerlerine karşı değildi. (Sander, 2008:414-415) 23 Nisan 1920'te kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla tamamladıktan sonra ulusal egemenlik yolunda önemli çalışmalar gerçekleştirdi. Bunların en önemlileri, 1 Kasım 1922'de Saltanat'ın kaldırılması, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiydi.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce, Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmaları ile yeni Türk Devleti'nin ilk partisi olan Halk Fırkası 9 Eylül 1923'te kuruldu. Halk Fırkası, Cumhuriyet'in ilanından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası ve sonraki süreçte Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı. Cumhuriyet'in ilanı ile artık halk, yönetime kesin olarak katılabilecekti. Ancak ortada büyük bir sorun vardı. Tek parti ile demokrasinin tam olarak işleyememesi sorunu. Mustafa Kemal Paşa da, halkın görüşlerinin meclise tam olarak yansıtılması, demokrasi kültürünün oturtulması, hükümetin denetlenebilmesi, halkın istediği partiye oy verebilmesi için, çok partili hayata geçmek istiyordu. Bu sebeple Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlığında iki defa çok partili hayata geçiş denemesi yapılmıştır. Bunlardan ilki 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, ikincisi ise 12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası idi.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın silah ve dava arkadaşları olan Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar gibi önemli kişiler tarafından kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın genel başkanı Kazım Karabekir oldu. (Akşin, 2002:140) Parti programı incelendiğinde, liberal ekonomik modelin ve merkezîyetçiliğe karşı yerinden yönetim anlayışının benimsendiği görülür. Ayrıca parti programında dini değerlere saygılı olunduğunun dile getirilmesi, partiye irtica taraftarlarının da girmesine sebebiyet verdi. 13 Şubat 1925 tarihinde başlayan Şeyh Said İsyanı ile Türkiye Cumhuriyeti'nde sancılı bir döneme girildi. İçte Şeyh Said İsyanı dışta ise İngilizler ile yaşanan Musul Sorunu, yeniden hükümet kuran İsmet İnönü'yü sert

tedbirler almaya itti ve 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükun Kanunu ile Şeyh Said İsyanı'na karşı bir hamle gerçekleştirilmişti. Şeyh Said İsyanı ile ilişkili olduğu düşünülen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 5 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması ile Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili hayata geçiş denemelerinin ilki başarısız olmuş olmuştur. (Akşin, 2002:143)

Serbest Cumhuriyet Fırkası ise Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından yaklaşık 5 yıl sonra Ali Fethi Okyar tarafından kurulmuştur. Paris Büyükelçisi olarak görev yapan Ali Fethi Okyar, yurda dönünce, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından kabul edildi ve Mustafa Kemal Atatürk, Ali Fethi Okyar'dan bir parti kurmasını istedi. Bu gelişmeler üzerine Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Bu partinin kurulmasında iç ve dış gelişmeler etkili olmuştu. Yabancı ülkelerin gözünde Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik olmadığı kanısı, 1929 yılında ortaya çıkan Dünya Ekonomik Krizi, çok partili hayata geçişi hızlandıran dış gelişmeler olmuştu. İçte ise Dünya Ekonomik Krizi'nin getirdiği olumsuzluğu çözemeyen hükümet vardı. Bu hükümete karşı olumsuz düşünceler nedeniyle toplumdaki hoşnutsuzluğu gidermek ve farklı ekonomik görüşler sunarak hükümete alternatif politika üretmesini sağlamak amacıyla, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle yeni bir partinin kurulması sağlanmıştı. Bu partinin üyeleri arasında Mustafa Kemal Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan da bulunmaktaydı. Serbest Cumhuriyet Fırkası, ekonomik model olarak liberal ekonomiyi benimsedi. Ayrıca kadınlara siyasal hakların verilmesi gerektiğini savundu. Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruluşundan bir ay sonra gerçekleşen Belediye Seçimlerinde, ülke genelinde tam olarak teşkilatlanamamış olmasına rağmen 502 belediyeden 22'sini kazanarak Cumhuriyet Halk Partisi'ne aslında bir göz dağı vermiş oldu. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın, kendi iktidarları için bir tehdit olduğunu gören Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekilleri eleştirilerini sertleştirmeye başladılar. Bu arada rejim karşıtı bazı kişilerin Serbest Cumhuriyet Fırkası'na üye olmaya başlaması, Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucularını tedirgin etti. Çünkü Şeyh Said İsyanı gibi irticai bir olaya neden olmak istemiyorlardı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün de Cumhuriyet Halk Partisi yönünde ağırlığını koyması sonucunda, Mustafa Kemal Atatürk'ü karşılarına almak istemeyen Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları 17 Kasım 1930'da kendi kurdukları partilerini kendileri kapattılar. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili hayat denemelerinin ikincisi de başarısız oldu. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra, Atatürk döneminde bir daha çok partili hayata geçiş denemesi gerçekleşmedi. (Akşin, 2002:149)

İkinci Dünya Savaşının neticelenmesine çok az bir süre kala, artık Müttefik Devletlerin savaşı kazandığının anlaşıldığı bir ortamda, Türkiye Cumhuriyeti'nde de çok partili hayata geçiş için bir ortam oluşmuştu. 1945 yılının Nisan ayında San Francisco Konferansı'na kurucu üye olarak katılan Türkiye, Müttefik Devletlere demokratikleşme konusunda söz verdi. (İneziroğlu, 2013:28) İşte bu ortamda 18 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi kuruldu. Milli Kalkınma Partisi de kendisinden önce kurulmuş olan muhalefet partileri gibi liberal ekonomik model uygulanması taraftarıydı. Ayrıca tek dereceli seçim sisteminin de uygulanmasını istiyordu. Milli Kalkınma Partisi 1946 ve 1950 seçimlerinde herhangi bir başarı elde edemedi. Parti kurucusu Nuri Demirağ 1954 seçimlerinde bağımsız aday olarak Sivas Milletvekili seçildi. Nuri Demirağ'ın 1957 yılında vefatının ardından, Milli Kalkınma Partisi'nin 1958 yılında yapılması gereken genel kurulu yapılmadığı için bu parti kendiliğinden fesih olmuştur. Milli Kalkınma Partisi her ne kadar seçimlerde pek bir varlık gösterememişse de Demokrat Parti'yi kuracak olanlar için bir yol gösterici olmuştur. Milli Kalkınma Partisi'nin kurulması, Adnan Menderes ve arkadaşlarına parti kurmak için uygun zamanın geldiğini göstermiştir. (Ersel, 2003:94)

3. DEMOKRAT PARTİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu andan itibaren iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarının sonuna yaklaşıyorken, aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı da sona ermişti. Savaşın kazananı olan Müttefik Devletler, Türkiye'de de çok partili bir dönemin kesin olarak başlamasını istiyordu. Bununla birlikte Türkiye'nin iç siyasetinde de daha önce hiç yaşanmadığı kadar, siyasi hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştı. Bu durumun ortaya çıkmasında Cumhuriyet Halk Partisi içindeki muhalif grubun, demokrasi ile insan hak ve özgürlükleri konusunda isteklerinin reddedilmesi, Çiftçi Topraklandırma Kanunu konusundaki görüş ayrılıkları, 1945 Bütçe Kanunu'na bazı milletvekillerinin ret oyu vermesi gibi yaşanan gelişmeler neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Dörtlü Takrir'in yayınlanmasına sebebiyet vermiştir. Dörtlü Takrir'in reddedilmesinden sonra bazı milletvekillerinin eleştirilerine basın üzerinden devam etmeleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nden ihraçlarına neden oldu. İhraç edilenler ve onların yanında yer alanlar artık yeni bir parti kurmak için işe koyulmuşlardı. Bu sarsıntılı sürecin sonunda Demokrat

Parti adıyla yeni bir parti ortaya çıkacaktı. Kurulan bu parti Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, askeri, toplumsal hayatında derin izler bırakacaktı.

Türkiye'de 27 yıldır süren Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti yönetiminin, 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekstra yük ve sorunlar karşısında yıpranmış olan vatandaşların beklentilerini karşılayamadığı görüşü, toplumda yaygınlaşmaya başlamıştı. Demokrat Parti'nin kurulmasına giden süreç incelendiğinde gerek yurt içinde ve dışında, gerekse Cumhuriyet Halk Partisi'nin içerisinde meydana gelen olaylar, Celal Bayar ve Adnan Menderes gibi Türk siyasetinin önde gelen bir takım isimlerini, yeni bir parti kurma konusunda etkilemiştir. Ülkedeki ekonomik sıkıntıların artmasında en önemli sebep, dışa hesapsız bir şekilde açılmak olmuştur. Ekonominin birden bire, hesapsız bir şekilde dışa açılması, ekonomik sorunların artmasına sebebiyet vermiştir. (Oran, 2009:487)

Çiftçi Topraklandırma hakkındaki kanun tasarısı yani Toprak Reformu Yasası Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde bazı milletvekilleri tarafından tepkiyle karşılandı. Bu kanun tasarısına tepkili olanların başında büyük topraklara sahip milletvekilleri gelmekteydi. Bunlar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin milletvekillerinden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan idi. Bu milletvekilleri, 7 Haziran 1945'te Dörtlü Takrir'i yayınladılar. Dörtlü Takrir ile istenilenler şunlardı; tek dereceli seçim sistemine geçiş, üniversitelerin özerkliğinin sağlanması, çok partili hayata geçişin gerçekleşmesi. Parti içerisinde muhalif seslere rağmen 11 Haziran 1945 yılında Çiftçi Topraklandırma Kanunu yasalaştı. Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün karşı görüşlerini devrin gazetelerinde dile getirmeleri üzerine, 21 Eylül 1945 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden her iki milletvekili de ihraç edildi. Daha sonrasında bu duruma tepki gösteren Refik Koraltan'da partiden ihraç edildi. Bütün bu gelişmeler üzerine Celal Bayar hem milletvekilliğinden hem de Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa etti. Böylece yeni bir partinin kurulmasına adım adım gidiliyordu ve 7 Ocak 1946 tarihinde, Türk siyasi hayatında önemli bir yer edinecek olan Demokrat Parti, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan öncülüğünde kuruldu. (Yalçın, 2005:536)

4. 1946 SEÇİMLERİ

Demokrat Parti kurulduktan kısa bir süre sonra, hızlı bir şekilde taraftar sayısını artırmaya başladı. Bu durum, iktidarı elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi'ni tedirgin etti. Çünkü kurulur kurulmaz önemli bir kitleye ulaşan Demokrat Parti, 1947 yılında yapılacak olan seçimlerde, Cumhuriyet Halk Partisi'ne önemli bir rakip olacağını hissettirmişti. Bunun üzerine Cumhuriyet Halk Partisi'nden siyasi bir hamle geldi ve seçimler bir yıl öne alındı. 1947 seçimlerine hazırlıklarını ve teşkilatlanmalarını yetiştirecek olan Demokrat Parti, seçimlerin 1946 yılına çekilmesine büyük tepki gösterdi. Ancak sonuç değişmedi ve 26 Mayıs 1946 tarihinde erken yerel seçimler yapıldı. Demokrat Parti bu seçimleri protesto etti ve bu seçime girmede. Bu durum halkın da seçimlere katılımını düşürdü. 5 Haziran 1946 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi seçim kanununda önemli bir değişikliğe giderek tek dereceli seçim sistemine geçti. Yani artık halk milletvekillerini doğrudan seçebilecekti. Cumhuriyet Halk Partisi erken yerel seçimlerden sonra bu kez genel seçimleri de erkene aldı. Demokrat Parti yine eleştirilerine devam etti ve erken genel seçime girip girmeme konusunda kararsız kaldı. Sonuçta Demokrat Parti, çok partili hayatın gereğini yerine getirmek için 21 Temmuz 1946 tarihindeki genel seçimlere katılma kararı aldı. Demokrat Parti tam olarak teşkilatlanamadığı için 16 ilde milletvekili aday gösteremedi. Seçimlerin sonucu açıklandığında Cumhuriyet Halk Partisi 465 milletvekili, Demokrat Parti 64 milletvekili çıkarabildi. 6 bağımsız aday da milletvekilliğine seçilmişti. Bu tabloya göre Cumhuriyet Halk Partisi ezici bir üstünlükle 21 Temmuz 1946 erken genel seçimini kazanmıştı. Ancak Demokrat Partililerin iddiaları düşündürücüydü. Demokrat Partililere göre seçimlere hile karıştırılmıştı. Cumhuriyet Halk Partisi oylarının çoğunu köylerden, Demokrat Parti ise oylarının çoğunu şehirlerden almıştı. İddialara göre Cumhuriyet Halk Partisi, taşra yöneticileri aracılığıyla halka baskı yapmış ve oylamaya etki etmişti. Ayrıca açık oy gizli tasnif uygulaması da Demokrat Partililerin deşindiği diğer konuydu. Mecliste çok sert eleştiriler yapan Demokrat Parti milletvekilleri, bazı bölgelerdeki seçimlere itiraz ettiler ve seçimlerin yenilenmesini istediler. Ancak mecliste çoğunluğu elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi bu isteği reddetti. (Yalçın, 2005:538-539)

1946 Seçimleri Türk demokrasi tarihi açısından çok önemli bir noktada bulunmaktadır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk defa tek dereceli seçim sistemi uygulanmış oldu. Bu açıdan değerlendirildiğinde demokratik bir ilerlemeden söz edilebilir. Ancak Demokrat Partililerin, 1946 seçimleri ile ilgili olarak ortaya attıkları iddialar, bir çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

1946 Seçimleri sonucunda kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemi, Türkiye'nin parlamento geleneğinin oluşmasında ve demokratikleşmede yeni bir seviyeye geçişi başlatmıştır. (Tekin, 2020:330) Sonuç

olarak tartışmalı bir seçim sürecinin sonunda kurulan yeni TBMM’de demokratikleşme adına önemli bir dönüm noktasına ulaşılmıştır.

5. DEMOKRAT PARTİ’NİN CUMHURİYET HALK PARTİSİ İKTİDARINI ELEŞTİRDİĞİ NOKTALAR

Demokrat Parti, 1947 yılında yapılması gereken seçimlerin bir yıl öne alınıp 1946 yılında yapılmasını, Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir oyunu olarak görmüştü. Bu durum Demokrat Parti’nin her ortamda Cumhuriyet Halk Partisi’ni eleştirdiği bir konuydu. Ayrıca 1946 yılında yapılan seçimlerde açık oy gizli sayım uygulamasının yapılmış olması Demokrat Parti’nin “seçimlere hile karıştı” yönündeki iddialarının temel noktasını oluşturmaktadır. (Akşin, 2002:183) Bu seçimler Demokrat Parti tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne taşındı ve iki parti arasındaki tartışmalar mecliste de tüm hızıyla devam etti.

1946 Seçimleri sonrasında toplanan Demokrat Parti’nin Birinci Büyük Kongresi’nde, Ana Davalar Komisyonu, Hürriyet Misakı adında bir bildiri yayınladı. Bu bildiri de Cumhuriyet Halk Partisi özellikle şu üç konuda tenkit edilmekteydi:

- ✓ Anayasa’da bulunan bazı maddelerin vatandaş hak ve özgürlüklerini tehdit ediyor olması,
- ✓ Seçim güvenliği ve seçim yasasında değişikliklerin gerekiyor olması,
- ✓ Devlet başkanlığı ve parti genel başkanlığının bir kişinin elinde olması.

İsmet İnönü’nün 1947 yılında 12 Temmuz Beyannamesi olarak tarihe geçen açıklamaları Demokrat Parti tarafından, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün objektiflikten uzaklaşması olarak yorumlanmıştır. İsmet İnönü’nün 12 Temmuz Beyannamesi’ni yayımlamasındaki amaç ise Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında var olan gerilimin daha da tırmanmasıydı ve İsmet İnönü bu gergin havayı yumuşatmak istiyordu. 12 Temmuz Beyannamesi’nden sonra geçen süreç içerisinde hem Cumhuriyet Halk Partisi’nde hem de Demokrat Parti’de belli bir oranda yumuşama yaşandı ve gergin atmosfer bir nebze olsun azaldı. (Akşin, 2002:185-188)

1949 yılında Demokrat Parti’nin İkinci Büyük Kongresi’nde, Ana Davalar Komisyonu, Milli Husumet Andı’nı yayınladı ve önceki seçimlerde yaşananlara dikkat çekilerek, artık bu seçimlerde millet iradesinin tam tezahür etmesi gerektiği vurgulandı. (Ersel, 2003:150-151) Cumhuriyet Halk Partisi’nin hükümetini kuran Şemsettin Günaltay’da Milletvekili Seçim Kanunu’nu hazırlatarak, 1946 yılındaki seçimlerde yaşanan sorunları çözmeye çalıştı. Bu değişiklikler ile gizli oy açık sayım usulüne geçildi ve seçimlere yargı güvencesi getirildi. Bu şartlar altında 1950 seçimlerine gidildi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin demokrasi yolunda önemli bir dönemeç Şemsettin Günaltay Hükümeti’nin çalışmaları ile geçilmiş oldu.

6. DEMOKRAT PARTİ’YE KARŞI CUMHURİYET HALK PARTİSİ’NİN ALDIĞI ÖNLEMLER

Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti’nin kurulup siyasi arenada boy göstermesinden sonra bazı alanlarda yumuşama göstermiş hatta tavizler vermiştir. Bu yumuşama özellikle Devletçilik ve Laiklik alanlarında göze çarpmaktadır. Çünkü Demokrat Parti liberal bir ekonomi düşüncesi ile yola çıkmış ve aynı zamanda toplumun dini değerleri doğrultusunda söylemlerde bulunmaya başlamıştı. Bu politika, Demokrat Parti’nin popülaritesini artırmış ve geniş halk kitleleri arasında hızla taraftar bulmasını sağlamıştı. Toplumdaki bu yeni rüzgarı çok çabuk fark eden Cumhuriyet Halk Partisi, yukarıda değindiğimiz konular başta olmak üzere belli bir oranda yumuşamaya gitmiştir. Hatta dini yönü ile dikkat çeken Şemsettin Günaltay’ında bu doğrultuda Cumhuriyet Halk Partisi adına hükümeti kurma görevi üstlendiği söylenebilir. Hem politikalarını yumuşatması hem de İslamcı kişiliğiyle tanınan (Bulut, 2013:351) Şemsettin Günaltay’ın hükümet kurma yetkisi ile görevlendirilmesi, Cumhuriyet Halk Partisi’nin Demokrat Parti’ye karşı aldığı en önemli önlemler olarak belirtilebilir. Şu konuyu da belirtmek gerekir ki Şemsettin Günaltay, dini görüşlerinde bazı değişimler yaşamıştır. (Kara, 2013:27) Cumhuriyet döneminde daha modernist bir görüşe evrilmiştir. Şemsettin Günaltay, İslamcılık ve Türkçülük görüşlerinin yanı sıra çağdaş olmanın da bir ihtiyaç olduğundan bahsetmektedir. (Çetinkaya, 2003:38)

7. ŞEMSETTİN GÜNALTAY HÜKÜMETİ’NİN KURULMA SÜRECİ

Şemsettin Günaltay’ın Başbakan olmasından önce, bu makamda Hasan Saka bulunmaktaydı. Hasan Saka 10.06.1948’de Türkiye Cumhuriyeti’nin 17. Hükümeti’ni kurmuştu. Ancak bu hükümet uzun soluklu olmadı. Özellikle ekonomik sorunların çözülememesi ve Meclis içindeki muhalefet neticesinde, Hasan Saka’nın Başbakanlıktan istifası üzerine bu hükümet 16.01.1949 tarihinde sona erdi.

Hasan Saka'nın istifasından sonra Şemsettin Günaltay, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin 18. Hükümeti'ni kurmakla görevlendirildi ve 16.01.1949 tarihinde Şemsettin Günaltay Hükümeti kurulmuş oldu.

Şemsettin Günaltay'ın eğitim hayatı, siyasi hayatını da etkilemiştir. Şemseddin Bey, küçük yaşlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentine yani İstanbul'a gelerek Üsküdar Ravza-i Terakki Mektebi'nde okumuştur. (Aydeniz, 2014:456) Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde sağlam bir medrese eğitimi alan Şemsettin Günaltay, İsviçre'nin Lozan Üniversitesi'nde de eğitim görmüş bir aydın idi. Şemsettin Günaltay'ın hem batıyı hem de doğuyu iyi kavramış olması siyasi hayatında ona olumlu katkılar da yapmıştır. (Şahin, 1996:286)

Şemsettin Günaltay'ın hükümet kurma görevi ile görevlendirilmesinin en önemli sebebi, Demokrat Parti'ye karşı bir hamle olarak değerlendirilebilir. Şemsettin Günaltay'ın fikri yapısı incelendiğinde, Ziya Gökalp'in sistemleştirdiği İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Türkleşmek düşüncelerini bir bütün biçimde benimsediğini görebiliriz. (Aydeniz, 2016:53) Şemsettin Günaltay'ın başbakan olarak atanması, Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde bulunan "aşırımlar" için bardağı taşıran son damla oldu. "Aşırımcılar" Şemsettin Günaltay'ın Kemalizm'e sırt dönebileceğini düşünüyorlardı. Bu fikre sahip olanlardan Behçet Kemal Çağlar hem meclisteki görevinden istifa etti hem de Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrıldı. Ancak parti içerisinde, daha büyük bir tepki ile karşılaşılmadı. (Ahmad, 2010:50-51)

Şemsettin Günaltay'ın İslamcılık düşüncesi, iktidar partisi tarafından geniş halk kitlelerine ulaşabilmek ve Demokrat Parti'nin propagandalarına karşı bir önlem alabilmek için kullanılmaya çalışılmıştır. Dönemin en etkin İslamcı yayın organı sayılan Sebilürreşad, Şemsettin Günaltay'ın Başbakan olmasını büyük bir memnuniyet ile karşılamıştır. (Ersel, 2003:134) Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti'nin söylemlerine rağmen, Şemsettin Günaltay'ın siyasi ve fikri yapısından yararlanmayı amaçlamıştır. Şemsettin Günaltay Hükümeti İmam Hatip Okullarını, İlahiyat Fakültelerini kurdu. (Ortaylı, 2018:383) Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu hamlesinin, halk nezdinde pek önemsenmediğini, 1950 seçimlerinin sonuçlarını incelediğimizde görmekteyiz. Şemsettin Günaltay, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin başarılı olup iktidarı ele geçirmesine kadar sürecek olan dönemde Başbakanlık vazifesinde bulunmuştur. Şemsettin Günaltay Hükümeti 22.05.1950 tarihine kadar yani iktidarın Demokrat Parti'sine geçişine kadar görevde kalmıştır.

8. ŞEMSETTİN GÜNALTAY HÜKÜMETİ'NİN BAKANLAR KURULU

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından yeni hükümeti kurma görevi Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay'a verilmiş ve Şemsettin Günaltay'ın kurduğu yeni Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile onanmıştır. Anayasanın 44. Maddesi gereğince, Başbakan Sivas Milletvekili Şemsettin Günaltay yeni hükümeti kurmuştur. Kurulan bu yeni hükümet, Türkiye Cumhuriyeti'nin 18. Hükümeti olmuştur. (Karaer 2014:71)

Şemsettin Günaltay'ın Hükümeti incelendiğinde, bakanlıkların aşağıdaki gibi verildiği görülmektedir.

Devlet Bakanı (Başbakan Yardımcısı), Kocaeli Milletvekili Nihat Erim,

Devlet Bakanı, Antalya Milletvekili Nurullah Esat Sümer,

Adalet Bakanı, Rize Milletvekili Fuad Sirmen,

Millî Savunma Bakanı, Samsun Milletvekili Hüsnü Çakır,

İçişleri Bakanı, Zonguldak Milletvekili Emin, Erişirgil,

Dışişleri Bakanı, Sivas Milletvekili Necmettin Sadak,

Maliye Bakanı, Kocaeli Milletvekili İsmail Rüştü Aksal,

Millî Eğitim Bakanı, Bingöl Milletvekili Tahsin Banguoğlu,

Bayındırlık Bakanı, İzmir Milletvekili Şevket Adalan,

Ekonomi ve Ticaret Bakanı, Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayizit,

Gümrük ve Tekel Bakanı, Kocaeli Milletvekili Dr. Fazıl Şerafettin Bürge,

Tarım Bakanı, Seyhan Milletvekili Cavid Oral,

Ulaştırma Bakanı, Seyhan Milletvekili Dr. Kemal Satır,

Çalışma Bakam, Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sirer. (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s. 142.)

9. HÜKÜMET PROGRAMI

Başbakan Şemsettin Günaltay, kurduğu hükümetin programını 24.01.1949 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okumuştur. Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin programının genel mahiyeti, aşağıda sizlere aktarılmaya çalışılacaktır.

Yeni hükümetin, var olan şartların önemini kavramış bir şekilde, bu görevi üzerine aldığından bahsederek sözlerine başlayan Şemsettin Günaltay, dünya barışının sağlanmadığı bu dönemde, milli savunmaya önem verileceğini belirtti. Amerika Hükümeti'nin dostane yardımıyla, ordunun modernleştirileceğine değinen Şemsettin Günaltay, milli savunma konusunda yeni düzenlemelerin yapılacağını dile getirdi. Uluslararası barışın sağlanması için ellerinden geleni yapacağını söyleyen Günaltay, dünya barışını sağlayacak kurum olarak Birleşmiş Milletler Cemiyetini gördüğünden bahsetti. Daha sonra Türk dış politikasına değinen Şemsettin Bey, devam eden dış politikanın aynen sürdürüleceğini sözlerine ekledi. İç politikada ise demokratik rejimin güçlendirileceğini, Seçim Kanunu ile halk iradesinin en iyi şekilde, 1950 seçimlerinde gerçekleşeceğini belirtti. Basın Kanunu ile de, basın hürriyetini teminat altına almaya çalışacaklarından bahsederken, vatandaşların çocuklarına din bilgisi verme haklarını kullanmaları için gerekli imkanların sağlanacağı konusunda bilgi verdi. Bunun yanında laiklikten asla taviz vermeyeceklerini belirten Şemsettin Günaltay sözlerine şöyle devam etti: *“Her türlü vicdan ve düşünce hürriyetinin masuniyeti esastır. Fakat kanaatler ve düşünceler, kanunlarımızın yasak ettiği tahrik ve propaganda mahiyetini aldığı zaman, en ağır suç sayılacaktır. Bu husustaki kanunlar da kısa zamanda Büyük Meclise sunulacaktır.”* (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s 162.) Daha sonra mahkemeler konusuna değinen Şemsettin Günaltay, mahkemelerin, huzur ve sükûnetin korunması konusunda özen göstereceğine inandıklarını dile getirip, her devlet memurunun görev ve sorumluluklarını layığıyla yerine getirerek vatandaşların işlerini daha hızlı yapacaklarından şüphe duymadığını söyledi. İdare amirlerinin ve emniyet kuvvetlerinin çalışmaları ülkedeki huzurun başlıca teminatı olarak görüldüğünden bahseden Günaltay, Orman Kanunu ile halka kolaylıklar sağlanacağını söyledi. Ziraat konusunda beş yıllık bir program hazırlayacaklarını aktaran Günaltay, milli endüstriye ham madde sağlanabileceğini ve döviz kaynaklarının kuvvetlendirilerek iktisadi kalkınmayı yakalayacaklarından bahsetti. Madenlerin modern teknikle, bir döviz kaynağı haline geleceğini belirten Günaltay, yurdun yakıt ihtiyacının özellikle linyit kömürleriyle karşılanacağını dile getirdi. Hükümetin başlıca ilkesinin, özel sermayenin teşviki ve ekonomik yatırımlarının artırılması olduğuna dikkat çeken Günaltay, Amerika Hükümeti'nin yardımıyla ekonominin kalkınacağını ve Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı'nda faydalı bir unsur olunacağını belirtti. Ekonomideki istikrarın bütçe dengesine dayandığını söyleyen Şemsettin Günaltay, Gelir Vergisi tasarısının bir an önce kanunlaşmasını Meclis'ten beklediklerini dile getirdi. Devlet kadrolarının, hizmet ihtiyaçlarına göre ayarlanmasına önem vereceklerini aktaran Günaltay, 1949 Bütçesi için ise şunları söyledi: *“1949 Bütçesine gelince; Hükümetiniz, Büyük Mecliste beliren temayülleri göz önünde tutarak bazı kısıntılara ve yeni tertiplere gitmeyi kararlaştırmıştır, Bu sebeple halen Mecliste incelenmekte olan Lüks, Kazanç ve Yol vergileri tasarılarını geri istemek kararındayız. Ancak yol programını aksatmadan tatbik edebilmek için, Yüksek huzurunuzda başka bir teklifle gelmeyi düşünüyoruz.”* Şemsettin Günaltay hükümet programını şu sözler ile sonlandırdı: *“Değerli Milletvekili arkadaşlarım, Yüksek huzurunuzda Hükümetin güdeceği iç ve dış politikayı ana hatlarıyla belirtmiş bulunuyorum. Eğer programımız Yüksek tasvibinizi kazanırsa ve güveninizi bizden esirgemezseniz kendimizi bütün varlığımızla yurt hizmetine vererek, bu güvene lâyık olmaya çalışacağız”.* (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s 163,164.)

10. HÜKÜMET PROGRAMININ MECLİSTEKİ YANSIMLARI

Şemsettin Günaltay'ın hükümet programını okumasının ardından, Millet Partisi adına söz alan İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni, hükümetin programında milletin iyiliğine olabilecek durumlara değindikten sonra, hükümetin, bu konularda ne kadar samimi olduğunu zamanın ve yaptıkları icraatların göstereceğini ve hükümetin hayat pahalılığından hiç bahsetmediğini, bu duruma karşı alacağı tedbirleri belirtmediğini dile getirdi. Osman Nuri Köni ayrıca hükümetin Laiklik ve din ile ilgili düşüncelerine de eleştiri getirdi. Osman Nuri Köni, devlet adamlarının din işlerine karışmaması ve bu işlerin cemaatler aracılığıyla yerine getirilmesi gerektiğini söyledi. Seçim Kanunu ile ilgili eleştirilerinden sonra, eski kabinde yer alan birçok ismin yeni kabinde de yer almasının aslında yeni kurulan hükümetin çehresinde çok bir değişiklik olmayacağını gösterdiğini belirtti. Yeni kurulan hükümetin programındaki eksiklik ve aksaklıktan dolayı Millet Partisi'nin

hükümete güvensizlik oyu vereceğini dile getirdi. (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s. 165.)

Osman Nuri Köni'den sonra Demokrat Parti adına Kütahya Milletvekili Adnan Menderes söz aldı. Adnan Menderes, hükümet programında yer alan *"Milletlerin beklediği huzur ve sükûna kavuşmaktan henüz uzak bulunan dünya ahvalinin, her yerde olduğu gibi memleketimizdeki ağır tesirleri de devam etmektedir. Bu hal ve şartlar milli ekonomiyi Yüksek Meclisçe de belirttiği gibi ağır tazyik altında tutmaktadır."* şeklindeki açıklamaya karşı çıkarak bu durumun ortaya çıkardığı olumsuzlukların yanında, İkinci Dünya Savaşı'na katılmamış olunması hasebiyle bir çok fırsat ve imkânın Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetlerinin eline geçtiğini ve bunlardan Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetlerinin yararlanamamış olduğunu belirtti. Yeni hükümet programında iç politika ve demokratik gelişmeye çok fazla yer ayrılmasının, bazı gerçeklerin iktidar partisi tarafından anlaşılmaya başlandığı olarak yorumladıklarını dile getirdi. Yeni hükümetten beklentilerinin, iyi bir seçim kanununu meclise getirmeleri olduğunu söyledi. Yeni bir basın kanunu ile basın hürriyetinin artırılacağı söylemini olumlu karşıladıklarını, Laiklik ve vicdan özgürlüğü konusundaki yaklaşımı olumlu bulduklarını belirtti. Ancak hükümet programında yer alan, *"fakat kanaatler düşünceler kanunlarımızın yasak ettiği tahrik ve propaganda mahiyetini aldığı zaman en ağır suç sayılacaktır."* söyleminin lüzumsuz olduğunun, çünkü kanunlara uymayanların cezalarının zaten belli olduğunun, böyle bir söylemin dile getirilmesinin sebebini anlayamadıklarını dile getirdi. *"Siyasi hürriyetlerle ferdin her türlü hak ve emniyetini tekeffül edecek tedbirlere azami kıymet verirken cemiyetimizin temelini sarsacak ve genç demokrasimizin taze bünyesini kemirecek zararlı cereyanlardan yurdumuzu korumayı vazifelerimizin başında sayacağı"* ifadesinin de devlet otoriterliğinin bir göstergesi olarak anlaşıldığını, iç politika ile ilgili konularda, hükümet programında tereddütlü ifadeler görüldüğünü, dış politikada ise hükümet ile aralarında büyük bir görüş ayrılığı bulunmadığını söyledi. Hükümet programında mali konuların çok genel bir şekilde ele alınmış olduğunu, fakat hükümetin açık vermeyen ve samimi bir bütçe hazırlama düşüncesini olumlu karşıladıklarını belirtti. Bütçe konusunda da yeni vergilerden kaçınılmaya çalışılmasının takdire şayan bir durum olduğunu, çünkü toplumun gidişatının dikkate alındığını dile getirdi. Her ne kadar programda olumlu söylemler bulunsa da netice itibarıyla Günaltay Hükümeti'nin de bir Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti olduğunu ve bu sebeple yeni kurulan hükümetin icraatlarını görmeden çok olumlu bir hava yaratmanın yanlış olacağını söyledi. (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s. 165, 166, 167, 168, 169.)

Adnan Menderes'ten sonra, Müstakil Demokratlar adına Afyon Karahisar Milletvekili Hazım Bozca söz aldı ve konuşmasında bazı konulara dikkat çekti. Bir önceki Hasan Saka Hükümeti'nde yer alan kabine üyelerinin çoğunun, yeni kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde de yer aldığı görüldüğünü belirten Hazım Bey, yapılacak her yolu denemelerine rağmen bütçe açıklarını kapatamayanların ve bu yüzden istifa ettiklerini söyleyenlerin, yeni kabinede yer almasının, kendilerini olumsuz düşüncelere ittiğinden bahsetti. Yeni bir seçim kanununun hazırlanıp demokrasi yolunda önemli adımlar atılmasının zaruriyetini dile getiren Hazım Bey, yeni hükümetin programında mahkemelere, ağır cezalar verilmesi konusunda bir gönderme olduğunu düşündüklerini belirtti. Programda böyle bir maddenin yer almasına karşı çıktıklarını aktaran Hazım Bozca, Vergi kanunu tasarılarının geri alınmasının, programdaki olumlu yönler arasında görüldüğünü sözlerine ekledi. Hükümet programında ekonomik işlere çok fazla önem verilmediğini gördüklerini söyleyen Hazım Bey, ziraat konusunda da çok fazla bilgi verilmediğini belirtti. Günaltay Hükümeti'ni hem teşekkür bakımından hem de mensup olduğu partinin zihniyeti bakımından ve de iç politikadaki belirsiz tutumu nedeniyle itimada layık görmemekte olduklarını aktarıp, konuşmasını tamamladı. (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim, s. 170.)

Şemsettin Günaltay Hükümeti, tüm bu görüşler arasında en çok Demokrat Parti ile mücadele etmek zorunda kaldı. Bu durumun en önemli sebebi, siyasi arenadaki en güçlü rakiplerinin Demokrat Parti olması idi. (Aydın, 2002:147)

11. SONUÇ

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 27 yıldır devam eden iktidarını koruyabilmek için yaptığı bir hamle olan Şemsettin Günaltay Hükümeti'ni kurma taktiği, Cumhuriyet Halk Partisi'nin beklediği sonucu doğurmamıştır. Meclis içinde yapılan konuşmalar incelendiğinde, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin muhalefet tarafından, Cumhuriyet Halk Partisi'nin eski hükümetleri gibi olduğu yargısına varıldığını görmekteyiz. Muhalefetin bu düşüncede olmasının en önemli sebebi, bir önceki Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti olan Hasan Saka Hükümeti'nin birçok bakanının, yeni kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde de yer alması olmuştur.

Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisindeki muhalif görüşlere ve güvensizliğe, halk arasında da maruz kaldığını söyleyebiliriz. Halkın aslında, Şemsettin Günaltay isminden çok Cumhuriyet Halk Partisi ismine ve politikalarına karşı yeni bir umut olarak gördükleri Adnan Menderes ve arkadaşlarının kurmuş olduğu Demokrat Parti'ye destek verdiklerini anlamaktayız. Bu destek, sandıktan Demokrat Parti'nin zafer ile ayrılmasına ve 27 yıldır kesintisiz bir şekilde iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Şemsettin Günaltay hükümeti hamlesine rağmen başarı kazanamamasına neden olmuştur. Tek partili dönemlerin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin son Başbakanı Şemsettin Günaltay olmuştur.

KAYNAKÇA

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Türkçeleştiren: Ahmet Fethi, Hil Yayın, İstanbul.

Akşin, S. & Tunçay, M. & Koçak, C. & Özdemir, H. & Boratav K. & Hilav, S. & Katoğlu, M. & Ödekan, A..(2002). *Türkiye Tarihi 4 – Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Basımevi, İstanbul.

Aydeniz, H. (2016). “M. Şemsettin Günaltay’a Göre Müslüman Dünyanın Aydın Krizi”, *Bir Din Aydını Profili M. Şemsettin Günaltay*, Editörler: Mesut İnan, Fatih Kandemir Ömer Aslan, Rağbet Yayınları, İstanbul.

Aydeniz, T. Y. “Üsküdar’da Bir Meşhurlar Okulu: Ravza-İ Terakki Mektebi”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII*, Bildiriler Cilt I, 21-23 Kasım 2014, İstanbul.

Aydın, İ. E. (2002). “Şemsettin Günaltay’ın Hayatı Eserleri Ve Dini İslah Düşüncesi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:5, İstanbul.

Bulut, Y., “Türkiye’de İslâmcılık Ve Tercüme Faaliyetleri”, *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*, Aralık 2013, İstanbul.

Çetinkaya, B. A. (2003). *Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Şemsettin Günaltay*, Ankara: Araştırma Yayınları,

Ersel, H. & Kuyaş, A. & Oktay, A. & Tunçay, M. (2003). “1946”, *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000*, Cilt 2 1941-1960, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Kara, İ., “Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Ve Hareketi Üzerine Birkaç Not”, *Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi Ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*, Aralık 2013, İstanbul.

Karaer, İ. & Erişti, R. & Ceylan, A. & Şener, M. & Torunlar, M. & Ersoy, D. & Koçyiğit, M. & Sabah, F. & Türkan, A. (2014). *Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Neziroğlu, İ. (2013) *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, TBMM Basım, Yayın Ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara.

Oran, B. (2009). *Türk Dış Politikası – Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar*, Cilt I (1919-1980), İletişim Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İ. (2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*, Kronik Kitap, İstanbul.

Sander, O. (2008). *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara.

Şahin, K. (1996). “Günaltay, Mehmet Şemsettin (1883 – 1961)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14.Cilt, s.286-288.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 1, 8. Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt 15, 26. Birleşim.

Tekin, Y. (2020). *Yüzyüncü Yılında TBMM, Oluşumu, Çalışma Şartları Ve İşlevleri*, Cilt I, TBMM Basımevi, Ankara.

Yalçın, D. & Akbıyık, Y. & Özkaya, Y. & Bozkurt, G. & Akbulut, D. A. & Tokgöz, E. & Turan, R. & Köstüklü, & Balcıoğlu, M. & Tural, M. A. & Eraslan, C. & Avcı, C. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.